

## BÖLÜM III

### KUŞ BEYİNİ

Hem insanların hem de hayvanların yeryüzünde yaşadıkları en eski zamanlarda bir insan istediğinde bir hayvana dönüşebiliyordu, keza bir hayvan da insana dönüşebiliyordu. Bazen insandılar bazen de hayvan ve aralarında hiçbir fark yoktu. Hepsi aynı dili konuşuyordu. Sözcüklerin büyüye benzediği zamanlardı onlar.

Nalunglao, Bir Netsilik Eskimosu

Bu kitap için görüştüğüm hemen hemen bütün bilim insanları keşke hayvanlarımla konuşabilseydim, demişti. “Bu soruları onlara sorabilseydim, hiç kuşkusuz her şey çok daha kolay olurdu,” diye yakınıyorlardı. “Fakat bu mümkün olmadığından onların zihnine girmenin başka bir yolunu bulmak zorundayım,” diye ekliyorlardı. Çoğu, hayvanlarıyla konuşabilmenin ve onlardan cevap alabilmenin hayalini kuruyordu. Doktor Doolittle’a gıptaıyla bakıyorlardı.

Peki ama hayvanınıza soru sorabilseydiniz, onunla doğrudan konuşup cevap alabilseydiniz ne olurdu? Elimizin altındaki bu dostların zihnini daha iyi anlayabilir miydik?

Irene Pepperberg “yakın meslektaşım” dediği Afrikalı gri erkek papağanı Alex ile bu yaklaşımı hayata geçirdi. Diğer insanların (öncelikle meslektaşlarının) Alex’in onun evcil hayvanı olmadığını ve onunla duygusal bir bağ kurmadığını anlamasını sağlayacak sözcükler kullandı. Alex’i, ona yaptığı bilişsel testlerden geçmesi için eğiten anne rolünü üstlenmiyordu. Sadece kuşların, özellikle de papağanların zihninin nasıl çalıştığını nesnel olarak anlamak istiyordu.

Massachusetts’te bulunan, yardımcı öğretim görevlisi olduğu Brandeis Üniversitesi’nde Pepperberg ve Alex ile buluştum. Ne yazık

ki Alex daha sonra kalp ritim bozukluğu yüzünden öldü ama benim ziyaretim sırasında o ve Pepperberg, Pepperberg'in Kuşun Öğrenim Deneyi dediği çalışmanın yirmi dokuzuncu yılı içindeydiler. [Alex'in ismi de bu deneyin isminden (*Avian Learning Experiment*) türetilmiş bir kısaltmaydı.] Zamanla aralarındaki insan-hayvan yakınlaşması, imkânsız gibi görünen türler arası iletişim düşünüyüşüne başarıma noktasına varmıştı.

"Eğer Alex iletişim kurmayı öğrenirse, ona papağanların dünyayı nasıl gördüğüne, nasıl akıl yürüttüğüne dair sorular sorabileceğimi düşünüyordum. Bu, kuş bilişselliğini anlamanın yeni bir yolu olacaktı," dedi Pepperberg.

Laboratuvarında Pepperberg küçük bir masaya, Alex de kafesinin üzerine oturmuştu. Pepperberg, gri bir mini etek ve gül rengi bir süveter içinde şık görünüyordu; bu renkler onun teni, siyah saçları ve gözleriyle uyum içindeydi. Gri ve kırmızı aynı zamanda Afrikalı gri papağanların tüylerindeki iki ana renktir. Pepperberg ile Alex yan yana durduklarında, birbirlerine uyan süveter takımı giymiş anne-çocuk çiftinin insan-kuş versiyonu gibi görünüyorlardı. Pepperberg bu renkleri papağanlarının renkleri olduğu için değil de kendine yakıştığı için seçtiğini söyledi. Kendisi çılgın bir kuş meraklısı değildi. Yine de iki "benzer kıyafet" arasında cana yakın bir şey, "yakın meslektaşlar" ifadesinin dile getirdiğinden daha sıcak bir ilişki söz konusuydu.

Saat sabahın sekiz buçuğunu yeni geçmişti ve Pepperberg'in iki asistanı onun masasının üç adım ötesinde bir lavabonun başında dikilerek, Alex'in yanı sıra Afrikalı diğer iki gri papağan Griffin ve Arthur için muz ve elma doğruyorlardı. Papağanlar dar ve küçük odanın arka tarafında Alex'in karşısına tünemişlerdi. Laboratuvarın duvarlarını kaplayan ses geçirmez bej perdeler mekânı daha da basık hâle getirmişti. Pepperberg oturmam için yanına bir sandalye çekti. Bu arada posta kutusuna bakıyor, beni diğer insanlarla tanıştırtıyor ve papağanların günlük rutinlerini anlatıyordu. Çalışanlar kafeslere çeki düzen verip yere temiz gazete sermişlerdi ve papağanlar beslenmeye hazırды.

İnsanlarla birlikte iki genç papağan Alex'in başına toplanmıştı. Pepperberg bütün papağanların can attığı sosyal verileri sunup açıklamalar yapıyordu. Alex oranın en yaşlı kuşuydu ve herkesin (ister insan ister papağan olsun) onu beslediğini hemen sezdim. Her kuş sürüsü gibi bu küçük kuş sürüsü de kendi oyununu sahneliyordu. Alex çevresindeki papağanlar üzerinde hâkimiyet kurup zaman zaman Pepperberg'in etrafında alingan davranışlar sergiliyordu, diğer kadın çalışanlara müsamaha gösteriyordu ve ziyaret için gelen bir erkek asistan karşısında duyguları darmadağın oluyordu. Bilinmeyen bir nedenle, sosyal mevzular söz konusu olduğunda Alex erkekleri, özellikle söz ettiğimiz asistan gibi uzun ve sarışın olanları tercih ediyordu. Pepperberg, Alex'in bana mesafeli oluşuna dikkat çektikten sonra, "Eğer erkek olsaydın, anında omzuna çıkar, arabanda yediği fıstıkları kusardı: papağanların sevgi gösterisi," dedi.

Tahmin edileceği gibi Alex onun tipi olmadığına karar verip bana hızlı bir bakış fırlatarak burun kıvrırdı. Böylece hayranıymışım gibi onu, birkaç adım ötemdeki dünyanın en ünlü kuşunu en ufak ayrıntısına kadar inceleyebilirdim. Alex tepesinden kuyruğuna kadar yaklaşık bir ayak boyundaydı ve sevimli gri tüylerinin her birinin ucu adeta dantel işlenmiş gibi beyazdı. Sarı gözlerinin çevresini saran beyaz tüyler pala şeklindeki siyah gagasını ortaya çıkarıyordu. Eskiden gül kırmızısı rengindeki kuyruk tüylerinin uzun ve parlak olduğunu ama tüy döktüğü için "göz kamaştırıcı kuyruğunun" mısır koçanı gibi kaldığını söyledi Pepperberg. Ondan daha iri olan Griffin'le birlikte diğer papağan da Alex'e çok benziyordu ama hiçbirinde Alex'te olan güven yoktu. Benden nem kaptılar ve onlara baktığımda titrediler. Bunun üzerine Alex'ten tüyoyu alıp onları görmezden geldim.

"Papağanlar yeni şeylerden ve insanlardan biraz korkarlar," dedi Pepperberg, Griffin ve Arthur'un diken diken olmuş tüylerini göstererek.

Griffin ve Arthur sakinleştikten sonra Pepperberg papağanların derslerini anlatmaya başladı. Bütün kuşlar Pepperberg'in "model/rakip tekniği" adını verdiği teknikle öğrettiği, yine onun